

îmân'ın birçok nüshası bulunmaktadır (meselâ Süleymaniye Ktp., Reisülküttâb Mustafa Efendi, nr. 216; Nuruosmaniye Ktp., nr. 1123; TSMK, III. Ahmed, nr. 499). *Haydarâbâd* (1406/1986) ve *Bombay*'da (nşr. Abdülali Abdülhamîd Hâmid, 1406/1986) ek-sik olarak basılan kitabın dokuz cilt halinde ilmî neşri gerçekleştirilmiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân* (nşr. M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Beyrut 1410/1990, I-IX, tür.yer., ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 19; *Keşfü'z-zunûn*, I, 574; Ömer b. Reslân el-Bulkînî, *Tercümânü Şu'abi'l-îmân* (nşr. Suûd b. Abdülazîz ed-Da'cân), Medine-Dimaşk 1424/2004, neşredenin girişi, s. 34-35, 42-43.

BEKİR TOPALOĞLU

ŞUARÂ SÜRESİ

(سورة الشعراء)

Kur'an-ı Kerim'in yirmi altıncı sûresi.

Mekke döneminde Vâkıa sûresinden sonra nâzil olmuştur. Son dört âyetin Medine'de indiğini ileri sürenler de vardır. Bunun sebebi muhtemelen, bu âyetlerde gerçeğe boyun eğmeyen kimselerin iş birliği içinde bulunduğu şairlerle dürüst davranan iman sahibi şairlerden söz edilmiş olmasıdır (Kurtubî, XIII, 60, 102-103). Fakat Mekke devrinde de şiir yoluyla İslâm'a dil uzatanlar mevcuttu. Ayrıca bu dört âyetin önceki üç âyetle hem mâna hem gramer açısından bağlantılı olduğu görülmektedir. Sûrede, son peygambere gelen vahyin İsrâiloğulları âlimlerince tanınıp bilindiğini ifade eden 197. âyetin Medine'de nâzil olduğu yolundaki telakki de isabetli görünmemektedir (Muhammed Esed, II, 740). Sûre adını 224. âyetten almış, İbn Kesîr'in kaydettiğine göre Sûretü'l-câmia diye de adlandırılmış (*Tefsirü'l-Îkûr'âni'l-âzim*, V, 175) ve Tavâsîn olarak anılan sûrelerden birini teşkil etmiştir. 227 âyet olup fâsılası dört âyette tekrarlanan "İsrâîl" kelimesindeki "س" dışında "م، ن" harfleridir. Mekke döneminin ortalarında nâzil olduğu tahmin edilen Şuarâ sûresinin içeriğini bir girişten sonra iki bölüm halinde incelemek mümkündür. Girişte sûrenin muhtevasının gerçeği bütün açıklığıyla ortaya koyan ilâhî kitabın âyetlerinden oluştuğu beyan edildikten sonra muhataplarının çoğunun, tebliğ ettiği âyetlere inanamaması yüzünden Hz. Peygamber'e üzüntüden neredeyse kendini tüketeceği hatırlanmakta ve müşriklerin yeni gelen âyetlerden de sürekli yüz çevirdikleri belirtilmektedir. Ancak onların asılsız kabul edip

alayla karşıladıkları vahyin olumlu ve güçlü sonuçları yakında karşılına çıkacaktır. Aslında yeryüzü ilâhî kudretin nice tecellilerini gözler önüne sermekte, fakat müşriklerin çoğu bundan ibret almamaktadır.

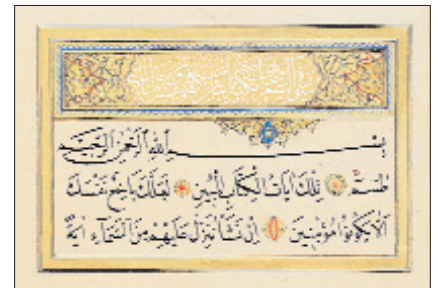
Sûrenin birinci bölümünde insanların dünya ve âhiret mutluluğunu sağlamayı amaçlayan ilâhî vahyin Hz. Nûh'tan itibaren yedi peygamber tarafından tebliğ edilmesinin ibret verici sahnelerine temas edilmektedir. Kur'an'ın genelinde olduğu gibi geçmişten ibret alınması için zikredilen olaylar kronolojik sıralanmamış, muhataplarca daha çok biliniyor ilgi gösterilen, coğrafyalara yakın yerlerdeki olaylar öne alınmıştır. Burada önce Hz. Mûsâ ile kardeşi Hârûn'un Firavun'a karşı verdikleri mücadele oldukça geniş biçimde anlatılmakta (âyet: 10-68), ardından Hz. İbrâhîm'in babasına ve kavmine yönelik daveti, tevhid inancı için yaptığı istidlâl, bu meyanda Cenâb-ı Hakk'ı merhametini etkileyici cümlelerle nitelenmesi ve mânidar duası zikredilmekte, âhiret hayatından bir kesit verilmektedir (âyet: 69-104). Daha sonra Hz. Nûh, Hûd, Sâlih, Lût ve Şuayb'in davet mücadelesine temas edilmekte, her peygamberin irşad şekli ve muhataplarından gelen tepkiler hakkında bilgi aktarılmakta, iman etmeyen kavimlerin helâk edildiği bildirilmektedir (âyet: 105-191).

İkinci bölüm sûrenin giriş kısmıyla uyumlu biçimde son peygamberin davetiyle başlamaktadır. Burada ona gelen mesajın ilâhî vahiyden ibaret bulunduğu ifade edilmekte, buna önceki vahiylerle muhatap olan İsrâiloğulları âlimlerinin tanık olduğu belirtilmekte, fakat gerçeği inkârda direnenlerin yine de inanmayacakları kaydedilmektedir (âyet: 192-212). Ardından Hz. Peygamber'e, zamanı yaklaşan zaferin mânevî hazırlıklarından olmak üzere yakın akrabasından uyarılması, müminlere merhamet kanatlarını germesi, gerçeğe karşı direnenlere asla katılmayacağını bildirmesi, azîz ve rahîm olan Allah'a tevekkül etmesi emredilmekte ve onun gece namazlarındaki dua ve niyazlarının kabul edildiği haber verilmektedir (âyet: 213-220). Sûrenin son yedi âyetinde kötülüğü temsil eden şeytanların iftiraya, yalana ve her türlü günaha düşkün kimseler, ayrıca azgınlarla bir arada bulunup her renge giren gayri samimi şairlerle iş birliği içinde bulunduğu belirtilmekte, iyi davranışların eşlik ettiği bir imana sahip olan şairler bunlardan istisna edilmektedir.

Şuarâ sûresinde Hz. Peygamber'in, bir hadiste de belirtildiği üzere (Buhârî, "Ri-

kâk", 36; Müslim, "Fezâ'il", 17-18) ebeveyn şefkatıyla insanları ateşten kurtarma çabalarının sonuç vermemesi yüzünden üzüntüye kapılması dile getirilmekte, kendisini teselli etmek için geçmiş peygamberlerden örnekler verilmekte, hakka davet faaliyetlerinde kula düşen görevin kendi mânevî hayatını en üst düzeye çıkarıp sabır, tevekkül, merhamet ve nezaketle gayretlerini sürdürmekten ibaret olduğu bildirilmektedir. Sûrede Hz. Nûh'tan itibaren kavimlerini hak dine davet eden peygamberlerin davet konuşmasına başlarken, "Allah'tan korkup O'na karşı saygılı olmak istemez misiniz? Ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim ... bu davet için sizden hiçbir bedel istemiyorum ..." şeklindeki ifadelerinin irşad çalışmalarını için yol gösterici nitelikte olduğu görülmektedir. Sûrede Hz. Peygamber'e hitap eden, "Senin rabbin asla yenilgiye uğramayan üstünlük ve engin merhamet sahibidir" meâlindeki âyet sekiz defa tekrarlanmaktadır. Hz. Peygamber Şuarâ sûresinin de yer aldığı, 100'den fazla âyet içeren (miûn) sûreleri övmüş, bu sûrelerin Zebûr yerine kendisine verildiğini ifade etmiştir (İbrâhîm Ali es-Seyyid Ali İsâ, s. 224-225). Übey b. Kâ'b'dan rivayet edilen, "Şuarâ sûresini okuyan kimsenin Hz. Nûh, Hûd, Şuayb, Sâlih ve İbrâhîm'i tasdik veya tekzip edenlerle İsâ'yı tekzip eden ve Hz. Muhammed'i tasdik edenler sayısınca sevap verilecektir" anlamındaki hadis (Zemahşerî, IV, 346) mevzû olduğu kaydedilmiştir (Muhammed et-Trablusî, II, 718). Selâhaddin Yûsuf Şelebî, *er-Riyâzü'z-zehra' fi tefsiri sûreti's-Şu'arâ'* adıyla bir eser kaleme almış (Kahire 1999), İrfan Şâhid sûrenin şairlerden bahseden son dört âyeti hakkında bir makale yazmıştır (JAL, XIV [1983], s. 1-21). Müellif bu makalesinde Câhiliye devriyle İslâm'ın ilk döneminde şiir hareketleri ve Resûl-i Ekrem'in şairleri gibi konulara temas etmiştir.

Şuarâ sûresinin ilk âyetleri

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmi'ü'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XIX, 74; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), IV, 346; Kurtubî, *el-Câmi'ü'l-i-hakkâmi'l-Kur'ân*, Beyrut 1408/1988, XIII, 60, 102-103; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, Beyrut 1385/1966, V, 175; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedidi'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408/1987, II, 718; Şevkânî, *Fethu'l-kadir*, Kahire 1350, IV, 89-90; Elmâlîlî, *Hak Dini*, V, 3617; Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı* (trc. Ahmet Ertürk – Cahit Koytak), İstanbul 1420/1999, II, 740; İbrâhim Ali es-Seyyid Ali İsâ, *Fezâ'ilü süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Kahire 1421/2001, s. 224-225.

BEKİR TOPALOĞLU

ŞUAYB

(شعیب)

Kur'an'da
Medyen halkına
gönderildiği bildirilen peygamber.

Hz. Şuayb'ın soyu, adı, Hz. Mûsâ ile ilişkisi, peygamber olarak gönderildiği toplum ve âkıbeti konusunda farklı rivayetler nakledilir. İbn Sa'd ile İbn Habîb, Hz. İbrâhîm'in soyundan geldiğini belirterek adını Şuayb b. Yevbeb b. Ayfâ b. Medyen b. İbrâhîm şeklinde verirler. İbn Sa'd onun Hz. Sâlih'ten sonra, Hz. Mûsâ ve Hârûn'dan önce gönderildiğini nakleder (*et-Tabakât*, I, 54-55; *el-Muhabber*, s. 296, 389). Babasının adının Mikâil veya Nevîl (Nüveyl) olduğuna dair görüşler de vardır (Taberî, *Târîh*, I, 325; Mes'ûdî, I, 54; II, 281; Sa'lebî, s. 178). Bazıları da Şuayb'ın Hz. İbrâhîm'e inanan ve kendisiyle Şam'a hicret eden birinin soyundan geldiğini veya Lût'un kızının oğlu yahut torunu olduğunu söyler (İbn Kuteybe, s. 41; Taberî, *Târîh*, I, 325; Makdisî, III, 75; İbnü'l-Cevzî, I, 324). Şuayb isminin "şa'b" (kabile, halk) veya "şi'b" (vadi, yol) kelimesinin küçültme şekli (ism-i tasbir) olduğuna dair görüşler bulunmakla birlikte (Kurtubî, VII, 248) peygamber isimlerinin küçültme formunda gelmesi uygun görülmediğinden ismin aslının bu olduğu görüşü tercih edilmiştir (Âlûsî, VIII, 175). İbn Kuteybe onun, "Allahım, beni milletim (şa'bî) içinde mübarek kıl" diye dua ettiği için kendisine bu adın verildiğine dair bir rivayet nakleder (*el-Ma'ârif*, s. 41). Nöldeke ise Şuayb isminin kuzeybatı Arap geleneğinden kaynaklanmış olabileceğini öne sürer (*Encyclopaedia Biblica*, III, 3081). İslâm öncesi isimlerin listesini hazırlayan Harding'in çalışmasında Şuayb ismine dair bir kayıt yer almaz (*An Index*, s. 349-350; ayrıca bk. Bosworth, s. 427-428).

Kitâb-ı Mukaddes'te Hz. Şuayb'ın adı geçmez. Ahd-i Atîk'te (Çıkış, 3/1) Mûsâ'nın yardım ettiği kızların babası Yithro diye isimlendirilir. Bazı İslâmî kaynaklarda Şuayb adının İbrânic'e de Yesrûn (İbnü'l-Cevzî, I, 324), Süryânice'de Yetrûn (Sa'lebî, s. 178; Kisâî, s. 191) şeklinde söylendiği kaydedilir. Bir kısım âlim, Kur'an'da Hz. Mûsâ'nın Medyen suyuna geldiğini yardım ettiği kızların babasının Şuayb, bir kısmı ise bunun Şuayb'ın kardeşinin Yetrûn adlı oğlu olduğunu ifade eder (Taberî, *Târîh*, I, 400; İbn Kesîr, *Tefsîr*, III, 330). Bu zata Yesrî veya Yesrûn adının verildiğini söyleyen İbn Abbas ve Hasan-ı Basrî onun Şuayb olamayacağını ve Şuayb'ın çok daha önce yaşadığını belirtirler (Hasan el-Basrî, II, 189; Taberî, *Târîh*, I, 400; Mâtürîdî, XI, 32). Takıyyüddin İbn Teymiyye de bu yaşlı kişinin Ehl-i kitap tarafından ne Şuayb ne de peygamber olduğunun zikredildiğini, İbn Abbas'ın ve diğer sahâbenin de Hz. Mûsâ'nın kayınpederi olan bu zatın Şuayb olmadığını ifade ettiklerini söyler (*Kıssaşü'l-Şu'ayb*, s. 61 vd.). İbn Teymiyye, Şuayb'ın Hûd ve Sâlih gibi Arap (bu konuda bir hadis için bk. İbn Kesîr, *Kıssaşü'l-enbiyâ*, s. 199), Mûsâ'nın ise İbrâni soyundan geldiğini dolayısıyla Şuayb'ın dilini bilmediğini, Kur'an'daki anlatımdan onun Medyen'de karşılaştığı iki kızın ve babalarının kendisiyle tercümanlık konuştuklarının anlaşıldığını, ayrıca Şuayb'ın kavminin ve beldelerinin yok edildiğini, Hz. Mûsâ Medyen'e geldiğinde ise bu beldenin mâmur durumda bulunduğunu belirtir. Bu yüzden söz konusu yaşlı kişinin ne Şuayb ne de onun kardeşinin oğlu olamayacağını ileri sürer (*Kıssaşü'l-Şu'ayb*, I, 63-64).

Kur'an'da Şuayb adı on bir yerde geçer (el-A'râf 7/85, 88, 90, 92 [iki defa]; Hûd 11/84, 87, 91, 94; eş-Şuarâ 26/177; el-Ankebût 29/36; gönderildiği kavmin ismi Medyen (el-A'râf 7/85; Hûd 11/84; el-Ankebût 29/36) ve Eyke (eş-Şuarâ 26/176) şeklinde zikredilir. İslâm kaynaklarında Hz. Şuayb'ın risâlet görevi yaptığı yerin Hûd ve Sâlih peygamberlerin yurdu gibi Kuzeybatı Arabistan ve Akabe körfezinin doğu kıyıları olduğu kabul edilir. Ahd-i Atîk'e göre de göçebe Midyânîler (Medyenliler) batıda Akabe'den Sinâ'ya (Sayılar, 10/29), kuzeyde Moab'a (Tekvîn, 36/35), Moab ve Ammon'un doğusundaki Suriye çölünün uzantılarına (Hâkimler, 7/25), Ürdün vadisinin doğusuna (Sayılar, 25/6-7) kadar yayılmışlardı (Strong, s. 677-678) (ayrıca bk. MEDYEN). Kur'an-ı Kerîm'de Medyen'den genellikle bir kavim şeklinde bahsedilir. Müslüman âlimler de bunun Medyen b.

İbrâhim soyundan gelen bir kavim olduğunu ve yaşadıkları yere de bu adın verildiğini belirtirler. Mes'ûdî bunların Arapça konuştuğunu (*Mürücü'z-zeheb*, II, 281-282), İbnü'n-Nedîm de Medyen krallarının Arab-ı Ârîbe'den ve ilk Arapça yazan kimse olduğunu söyler (*el-Fihrist*, s. 7).

Hz. Şuayb'ın Medyen kavmine gönderilmesinden bahseden âyetlerde (el-A'râf 7/85; Hûd 11/84; el-Ankebût 29/36) Şuayb'dan "onların kardeşi" diye söz edilirken Eyke halkına gönderildiğine ilişkin yerde (eş-Şuarâ 26/177) böyle bir ifade kullanılmamasından, ayrıca Medyen kavminin şiddetli bir deprem ve sesle, Eyke halkının ise "gölge günü" azabıyla yok edildiği bilgisinden hareketle bazı âlimler Hz. Şuayb'ın Medyen kavmine ve Eyke halkına olmak üzere iki defa risâletle görevlendirildiğini ileri sürmüştür (Taberî, *Câmi'ü'l-beyân*, VII, 530; IX, 471; Makdisî, III, 76-77; Kurtubî, XIII, 135, 137, 270). Sa'lebî, Ashâbü'l-Eyke ile Medyen'i aynı topluluk kabul eder (*Kıssaşü'l-enbiyâ*, s. 178). Ebü'l-Leys es-Semerkanî, Ashâbü'l-Eyke'nin şiddetli sıcağın ormana sığınan Medyen halkına verilen isim olduğunu (*Tefsîr*, I, 548; II, 168, 260), Kisâî, Medyen kavminin yaşadığı yere daha sonra Ashâbü'l-Eyke'nin geldiğini ve zamanla Medyenliler'le karıştıklarını ifade eder (*Kıssaşü'l-enbiyâ*, s. 191). Beyzâvî de Ashâbü'l-Eyke'nin Medyen yakınındaki ormanda yaşayan bir kavim olup Hz. Şuayb'ın Medyen gibi onlara da gönderildiğini, ancak onların yabancı bir toplum sayıldığını belirtir (*Envârü't-tenzil*, II, 59). Mâtürîdî'ye göre Şuarâ süresindeki âyette Hz. Şuayb'dan Eyke halkının kardeşi diye söz edilmemesi onların soyundan gelmediğine işaret etmez; zira Hz. Âdem'in çocukları olan bütün insanlar kardeş sayılır. Mâtürîdî, Medyen'in Eyke olup olmadığını bilmediğini, bu durumda Hz. Şuayb'ın ya onların hepsine birden gönderildiğini veya iki topluluğun aynı topluluk olabileceğini söyler (*Te'vilâtü'l-Kur'ân*, X, 332-333; krş. Ebü'l-Leys es-Semerkanî, II, 165). İbn Kesîr'e göre Hz. Şuayb'ın iki ayrı topluma gönderildiğine ilişkin İkrîme'den aktarılan rivayet zayıf, Medyen ve Ashâbü'l-Eyke'nin iki ayrı toplum sayıldığına dair Abdullah b. Ömer'den nakledilen rivayet de garîb ve mevkuftur. Aslında bu iki toplum aynı kavim olup Kur'an'da her ikisinin aynı konularda uyarılması da bunu göstermektedir (*Tefsîr*, III, 297; ayrıca bk. Âlûsî, XIV, 75). Hz. Şuayb'ın iki halka gönderilmesinden bahseden âyetlerdeki ifadelerin benzerliğinden dolayı